

Može li osoba umjesto lica biti glagolska kategorija?

Ham, Sanda

Source / Izvornik: **Jezik : časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 2001, 48, 19 - 27**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:538976>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

12. Škarić, Ivo, Đurđa Škavić, Gordana Varošaneć-Škarić (1996.a) O naglašavanju složenica – još jednom nakon Vukušića. *Jezik*, 44, 2, Zagreb, str. 66. – 73.
13. Škarić, Ivo (1999.) Sociofonetski pristup standardnom naglašavanju. *Govor*, XVI, 2, Zagreb, str. 117. – 138.
14. Vince, Zlatko (1978.) *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Liber, Zagreb.
15. Vončina, Josip (1993.) Hrvatski jekavski dugi jat. U knjizi: *Preporodni jezični temelji*. Matica hrvatska, Zagreb, str. 123. – 154.
16. Vukušić, Stjepan (1984.) *Nacrt hrvatske naglasne norme na osnovi zapadnog dijalekta*. Pula.

MOŽE LI OSOBA UMJESTO LICA BITI GLAGOLSKA KATEGORIJA?

Sanda Ham

Odgovor se na naslovno pitanje *Može li osoba umjesto lica biti glagolska kategorija?* može odmah jednoznačno dati – umjesto da glagolsku kategoriju zovemo *licem*, možemo ju zvati *osobom*, ali ako se tako dogovorimo i ako tako prihvatimo.

Osoba ili *lice* stvar je dogovora između onih koji nazivlje stvaraju i ponajviše upotrebljavaju, dakle, stvar je dogovora između jezikoslovaca. Ali jezikoslovci nikako da se dogovore; rasprava traje već nekoliko godina; već nekoliko godina traje i dvostruka upotreba – jedni priručnici i savjetodavci nude i opravdavaju *lice*, a drugi *osobu*; osnovnoškolska je literatura utemeljena na *osobi*, a srednjoškolska na *licu*... A kako učimo buduće profesore hrvatskoga? I kako će oni učiti svoje osnovnoškolce, srednjoškolce ili studente?

Jasno je da u istoj struci dva naziva za istu gramatičku kategoriju (ili jedan naziv za dvije jezikoslovne kategorije) ne bi trebala biti u upotrebi jer se time više gubi nego dobiva. Istoznačni ili višeznačni nazivi onemogućuju jasnoću, preciznost i jednoznačnost – onemogućuju jasan, precizan i jednoznačan znanstveni opis ili ga barem otežavaju.

Neujednačena i dvostruka upotreba, znanstvene i praktične posljedice takve upotrebe razlogom su da se *osobom* i *licem* ozbiljno pozabavimo – iznesemo stručne i znanstvene razloge, razložno pokušamo razjasniti *za* i *protiv* jednoga i drugoga naziva. Svoj sam prilog takvom razjašnjenju pokušala dati u prošlogodišnjem *Jeziku* radom *Osoba, osobno, neosobno*.¹ Iako sam već u tom radu

¹ *Jezik*, god. 46., br. 3, Zagreb, 1999.

izrekla neke argumente u prilog nazivlju utemeljenom na *osobi* usuprot nazivlju utemeljenom na *licu*, u ovom se radu vraćam istoj temi. Potaknuta sam kritičkim osvrtom kolegice Branke Tafre koja u radu *Lice i osoba*² iznosi argumente protiv nazivlja utemeljenog na *osobi*.

Napominjem da je kritički osvrt B. Tafra postavila samo kao okvir opisu gramatikalizacije semantičke kategorije osobnosti u dijalektima i književnom jeziku – kritika je *osobe* postavljena u *Uvod* opisa osobnosti, a ponovno se pojavljuje tek u zaključku toga opisa. U tom smislu naslov rada *Lice i osoba* ne odnosi se na sadržaj rada, jer je u središtu opis osobnosti koja uključuje mušku osobu, a sam taj opis nije ni u kakvoj svezi s glagolskom kategorijom osobe, pa onda ni *lica*. Stoga je sadržaju rada bliži engleski naslov rada u sažetku: *The Category of Person and the Category of Virility*.

B. Tafra smatra da nam je potreban gramatički naziv *lice* i predlaže “da se za glagolsku kategoriju ostavi dosadašnji naziv *lice*, a da naziv *osoba* bude vezan uz kategoriju osobnosti.” (Tafra:103), odnosno, B. Tafra smatra da u “hrvatskom jeziku postoje dvije kategorije, kategorija *lica*, koja ima svoje gramatičke (glagolske) oznake: prvo, drugo i treće *lice*, i kategorija osobnosti, koja ima svoje semantičke oznake: mušku i žensku osobu...” (Tafra:96).

S obzirom na to da B. Tafra navodi mnoštvo različitih zamjeraka nazivlju utemeljenom na *osobi*, razmatrat ću ih onim redosljedom kojim ih navodi u svom radu.

1. Nazivoslovna paradigma utemeljena na *osobi* nije potpuna.

Suvremena je nazivoslovna paradigma potpuna.

Nazivoslovna paradigma utemeljena na tradicijskom nazivlju *osobna zamjenica, glagolska osoba, neosobni glagoli, neosobne rečenice* nije potpuna jer tradicijsko jezikoslovlje ne poznaje pojam *neosobne preobljike* pa nema ni odgovarajućega naziva. Moguće je pretpostaviti (pa onda i prihvatiti, ako je dobre volje) nazive *neosobna preobljika, neosobno preobljčiti*. Dvočlani nazivi nisu ekonomični kao jednočlani *obezličenje* i *obezličiti*, ali napominjem da se uz jednočlane nazive *pasivizacija* i *pasivizirati* ravnopravno upotrebljavaju i dvočlani (dakle neekonomičniji) nazivi *pasivna preobljika* i *pasivno preobljčiti*.

2. Naziv *osoba* hrvatski preporoditelji nisu uzeli iz hrvatskoga nego su ga preuzeli vjerojatno iz češkoga.

Nije vjerojatno da su hrvatski preporoditelji naziv *osoba* preuzeli iz češkog. “Korijeni su tom nazivlju u starijem sloju koji se otkriva u Mikalje, Belostenca,

2 Jezik, god. 47., br. 3, Zagreb, 2000.

Jambrešića... gdje je osoba +živo i +ljudsko, a lice –živo, –ljudsko u značenju obraza, lika, slike. Tako je naravno da se lat. *persona* u hrvatskom književnom jeziku 19. st. prevodi kao *osoba*, pa i kada je u gramatičkom značenju.” (Ham:95)

Sama B. Tafra napominje, ali smatrajući nebitnim: “... ne treba se osvrtni na druge slavenske jezike u kojima je jedan naziv za dva pojma (npr. u češkome, poljskome).” (Tafra:97)

U češkom se i poljskom jeziku i semantička i gramatička osoba nazivaju *osobom*, kao što se u ruskom i srpskom gramatička i semantička osoba nazivaju *licem*. I u latinskom, njemačkom, engleskom... jedan je naziv.

Zašto bi onda preporoditelji preuzimali iz češkoga? Koliko su se ugledali na češko jezikoslovlje, toliko su poznavali i ugledali se na latinsko, njemačko... Nema razloga smatrati *osobu* bohemizmom, jedino ako ćemo se osloniti na Maretićev jezični savjetnik³ u kojem tako piše. A tomu se ipak protive naši stari leksikografi.

3. S obzirom da *lice* u hrvatsku gramatiku ulazi iz crkvenoslavenskoga izvora, putem Karadžićeva i Daničićeva djela, a istim putem ulaze i *glagol*, *rod*, *sklanjati*, *sprezati*, nema opravdanoga razloga da se samo *lice* smatra nepoželjnim nazivom.

Za navedenu se tvrdnju B. Tafra poziva na T. Maretića i njegov rad *Pregled srpskohrvatske gramatičke terminologije XVII, XVIII i XIX vijeka* (Rad JAZU, 243). S obzirom da do posljednjega desetljeća 19. st. nije postojalo srpskohrvatsko gramatičko nazivlje (a kamoli u 17. i 18. st.), i s obzirom na to da je način Maretićeva pojašnjavanja jezične hrvatske povijesti u današnje doba već temeljito ogoljen i prikazan u pravom svjetlu, ja ću se pozvati na hrvatske slovnice 19. st. i usporediti nazivlje iz slovnica s onim u Daničićevim gramatikama i u Maretića:

V. Babukić	1836.	sklanjanje	sprezanje	glagolj	spol	osoba
V. Babukić	1854.	sklanjanje	sprega	glagolj	spol	osoba
Dj. Daničić	1850.	mijenjanje	mijenjanje	glagol	rod	lice
Dj. Daničić	1864.	(nema naziva)		glagol	rod	lice
A. Mažuranić	1866.	sklonidba	sprega	glagolj	spol	osoba
A. Veber	1876.	deklinacija	konjugacija	glagolj	spol	osoba
T. Maretić	1899.	deklinacija	konjugacija	glagol	rod	lice

Usporedba ne daje temelja za zaključak da su *sklonidba*, *sprezanje* i *glagol* u slovnice ušli iz Daničića (pa onda i Karadžića koji je Daničićev uzor). *Rod*

3 T. Maretić, *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*, Zagreb, 1924.

jest iz Daničića, ali je u istom značenju kao i *spol* u slovnicama – Daničić ima *gramatički* i *prirodni rod*, a slovničari *gramatički* i *prirodni spol*. U suvremenoj su našoj gramatici oba naziva jer su oba potrebna, ali svaki sa svojim značenjem.

Kako je tijekom jezične povijesti došlo do toga da *lice* u značenju osobe uđe u hrvatski jezik, već sam opširno pojasnila u radu *Osoba, osobno, neosobno* pa nema potrebe ponavljati, ali ukratko: latinsko *persona* Daničić prevodi kao *lice*, a slovničari kao *osoba*.

Međutim, ima potrebe naglasiti da nazive i riječi ne dijelim na poželjne i nepoželjne, nego na hrvatske i nehrvatske. Nazivlje utemeljeno na *licu* ne smatram nepoželjnim, nego nehrvatskim.

4. Upotrebom *osobe* jezik se izjednačuje s izvanjezičnom stvarnosti i ne vodi se računa da osoba u jeziku nije isto što i osoba u izvanjezičnoj stvarnosti. Jesu li *lice* i *osoba* istoznačnice u hrvatskom jezičnom nazivlju?

Osoba u jeziku nije isto što i osoba u izvanjezičnoj stvarnosti, to se samo po sebi razumije, a očito je i iz značenja: semantička je osoba +živo, +ljudsko, gramatička je osoba odnos između semantičke osobe i rečeničnog subjekta, a osoba je u izvanjezičnoj stvarnosti konkretna, stvarna osoba s imenom i prezimenom, bojom kose, visinom, dobi, umnim i tjelesnim obilježjima... Postoji osoba u psihologiji, psihijatriji, pravu, etici, osoba kao logički pojam..., ne možemo baš svako značenje imenovati drugom riječju.

Drugo je što je riječ *osoba* preuzeta iz općepotrebnoeg leksika, i kao semantička i kao gramatička kategorija, pa u svijesti budi značenje "ljudska individua". Isto to značenje u svijesti Čeha ili Poljaka budi *osoba*, u svijesti Engleza *person*, u svijesti Rusa i Srba *lice*. Hrvati su na raskoraku – dok su imali *lične karte* i *vojna lica*, sigurno im je *lice* u svijesti budilo značenje "ljudske individue", a vjerojatno budi i danas. Ako ne budi značenje "ljudske individue", onda budi i budilo je značenje obraza, lika, slike.

Uostalom, postoji glagolsko vrijeme i oblačno vrijeme, prilog vremena i prilog pečenomu mesu, zamjenica pokazna i zamjenica ravnatelj, pogodbeni način i drski način, prijedlozi vezani uz genitiv i prijedlozi vezani uz izgradnju kuće, redni broj i kućni broj, uzvik *ah!* i uzvik bola, gramatička i katastarska čestica; sklanja se imenica i rublje prije kiše, stupnjuju se pridjevi i kosine... Tako postoji glagolska osoba i tvrdoglava osoba, glagolsko lice i namršteno lice.

Ni jedno jezično značenje nije preslika izvanjezičnoga značenja, pa onda nema ni preslikavanja izvanjezične osobe u jezičnu osobu, bilo semantičku ili gramatičku. Možemo govoriti tek o semantizaciji ili gramatikalizaciji izvanjezične stvarnosti.

U semantici je izvanjezična osoba semantizirana tako da se semantički raščlanjuje različitim značenjima, primjerice: +ljudsko, +živo, +muško, +žensko, pa otuda muška i ženska osoba i kategorija osobnosti. Kako se muška osoba gramatikalizira, potanko je pokazala B. Tafra opisom osobnosti u svom radu *Lice i osoba*. Pri tom nazivoslovnoj jasnoći i jasnoći rada nije zasmetala činjenica što muška osoba i osobnost u jeziku nisu isto što i muška osoba i osobnost u izvanjezičnoj stvarnosti.

U gramatici je glagola izvanjezična osoba gramatikalizirana putem semantičke osobe raščlanjene sljedećim značenjima: +živo, +ljudsko, +govorno, +nazočno (u priopćajnom procesu), a gramatikaliziramo ju glagolskim (gramatičkim) nastavcima jer glagolski nastavci znače gramatički odnos između predikata i subjekta. Subjekt je semantički određen kao osoba s navedenim semantičkim obilježjima koja se, zavisno o glagolskom nastavku, različito usklađuju:

pišem =	+živo	+ljudsko	+govorno	+nazočno	koje je subjekt
pišeš =	+živo	+ljudsko	-govorno	+nazočno	koje je subjekt
piše =	+živo	+ljudsko	-govorno	-nazočno	koje je subjekt
=	+živo	-ljudsko	-govorno	-nazočno	koje je subjekt
=	-živo	-ljudsko	-govorno	-nazočno	koje je subjekt

Redosljed kojim su izložene gramatikalizirane osobe može biti različit, zavisno o gramatičarskoj tradiciji, a obično je da se bilježi rednim brojevima: gramatikalizirano +živo, +ljudsko, +govorno, +nazočno koje je subjekt obično se bilježi rednim brojem 1. S obzirom da u hrvatskom, poljskom ili češkom gramatikaliziramo osobe, naravno je onda i gramatikalizirano +živo, +ljudsko, +govorno, +nazočno koje je subjekt nazvati 1. osobom; s obzirom da u ruskom ili srpskom gramatikaliziramo lica naravno je onda i gramatikalizirano +živo, +ljudsko, +govorno, +nazočno koje je subjekt nazvati 1. licem.

B. Tafra navodi kako zamjenice nemaju kategoriju lica jer je njihovo kategorijalno značenje lice, odnosno: “*ti* lična zamjenica za 2. l. jd’ (Anić). Dakle, zamjenica je tu gramatički definirana, ona je sama lice, a leksički se puni tek u govoru kad upućuje na sudionike u komunikaciji. Zamjenice prvog i drugog lica upućuju na osobe, dok zamjenica trećeg lica ne mora upućivati na osobu, te je neki lingvisti (Benvenist 1975.) zbog toga smatraju ‘ne-licem’.” (Tafra:96).

U navedenim riječima nije baš sve precizno, pa onda ni točno. *Ti* može, ali ne mora biti zamjenica za 2. l. jd. / 2. os. jd. jer je osoba gramatička kategorija koja uključuje subjektni odnos glagola s odgovarajućim zamjenicama i/ili imenskim riječima, ali ne i obratno: zamjenice ne uključuju subjektni odnos s

glagolima, ali ga kao i sve druge nominalne riječi ne isključuju.⁴ Sljedeći primjeri to i pokazuju:

(Ti) Čitaš knjigu.

(Ja) Čitam ti knjigu.

(On) Čita ti knjigu.

Glagoli su u različitim osobama, zamjenica je *ti* u različitim sintaktičkim odnosima prema tim glagolima, ali je semantički uvijek istoga značenja, zamjenica *ti* uvijek znači: +živo, +ljudsko, –govorno, +nazočno. Sintaktičko će značenje subjekta (zamjenice za drugu osobu jednine) dobiti tek uz glagol druge osobe: druga je osoba gramatikalizirano +živo, +ljudsko, –govorno, +nazočno jer je glagolskim nastavkom postavljeno u gramatički odnos, odnosno, promjena osobnog glagolskog nastavka mijenja taj gramatički odnos. Dakle, samo kao subjekti zamjenice u potpunosti popunjavaju uobičajenu svoju definiciju: *ja* zamjenica za prvu osobu, *ti* zamjenica za drugu osobu...

Glagolska osoba uključuje značenje zamjenice, ali zamjenica ne uključuje značenje glagolske osobe. Zamjenicu, prema tomu, ne treba definirati s gledišta glagolske osobe, jer ni ostale nominalne riječi ne definiramo na taj način – ne kažemo da je *stol* imenica za 3. osobu jednine, a s gledišta definicije prema kojoj je *ti* zamjenica za drugu osobu jednine, i *stol* je imenica za treću osobu jednine, naravno, onu koja je –živo, –ljudsko, –govorno, –nazočno koje je *subjekt*.

Zamjenice se ne mogu gramatički definirati s gledišta glagolske osobe/lica (ali njihov nominativni oblik može, kao i nominativni oblik svake imenske riječi), zamjenice se gramatički definiraju kao i sve druge promjenjive riječi – s obzirom na njihova morfološka obilježja: rod, broj, padež. Svoj naziv zamjenice *ja*, *ti*, *on* ne duguju svojoj gramatičkoj definiciji nego svojem semantičkomu značenju:

ja	=	+živo	+ljudsko	+govorno	+nazočno
ti	=	+živo	+ljudsko	–govorno	+nazočno
on	=	+živo	+ljudsko	–govorno	–nazočno
		+živo	–ljudsko	–govorno	–nazočno
		–živo	–ljudsko	–govorno	–nazočno

S obzirom da se u značenjima +ljudsko, +živo prepoznaje semantička osoba, zamjenice se i zovu *osobne zamjenice*. Glagoli iste te semantičke osobe

4 Naravno, zamjenica shvaćena kao ukupnost svojih sklonidbenih oblika, kao što shvaćamo i svaku drugu promjenjivu riječ koja je u nominativu ili infinitivu navedena u rječniku.

izriču različitim osobnim nastavcima – gramatički, a zamjenice iste te osobe izriču različitim leksičkim oblicima – leksički.

S obzirom na različite mogućnosti semantičkoga punjenja osobne zamjenice *on*, ta se zamjenica semantički razdvaja na osobu i ne-osobu (Ham:99). Značenje se ne-osobe može temeljiti na različitim kriterijima. Ne-osoba može biti u značenjima +živo/–živo, –ljudsko. Tada je riječ o životinji, biljci ili ne-živom pa je značenjski odnos semantičke i izvanjezične osobe u potpunosti isključen. O tom napominje i B. Tafra pozivajući se na E. Benvenistea.⁵ Međutim, Benveniste ne govori o odnosu semantičkih značenja unutar *on*, nego o odnosu između *ja*, *ti* nasuprot *on*, a u tom je odnosu značenje +živo/–živo, –ljudsko nebitno. Benveniste 1. i 2. osobu, suprotstavlja trećoj osobi, ali značenjem +nazočno/–nazočno. Značenje +govorno/–govorno smatra “iverzibilnim” za prve dvije osobe, dok se isti odnos ne može uspostaviti između prvih dviju osoba i treće. Razgraničujući odnose između glagolskih osoba, Benveniste govori o izvanjezičnim osobama dovodeći ih u izravnu svezu i sa značenjem zamjenica i glagolskih osoba (s obzirom da je srpski prijevod, naziv je, naravno, *lice*): “I zaista, jedna od karakteristika lica ‘ja’ i ‘ti’ jest njihova specifična *jedinstvenost*: ‘ja’ koje iskazuje, ‘ti’ kome se ja obraća – svaki put su jedinstveni. ‘On’ može biti bezbroj subjekata – ili ni jedan... ‘ja’ i ‘ti’ su inverzibilni: onaj koga ‘ja’ definišem sa ‘ti’ misli sebe kao ‘ja’ i može da se preokrene u ‘ja’, a ‘ja’ postaje ‘ti’. Nikakav sličan odnos nije moguć između jednog od ta dva lica i ‘on’ pošto ‘on’ po sebi ne označava specifično ništa i nikoga.” (Benvenist:172).

S obzirom na to treća je osoba ne-osoba jer može značiti i sve osobe i ni jednu, pa prema tomu subjekt uz treću osobu može biti bilo tko ili bilo što, a može subjekta i ne biti. U tomu je razlog zašto je baš treća osoba u ulozi ne-osobnoga predikata – to je predikat kojemu subjekt može biti bilo tko ili bilo što, pa ga ne mora ni biti: “... u čemu se sastoji suprotnost između prva dva lica glagola i trećeg. Ona su suprotstavljena kao članovi jedne korelacije, korelacije ličnosti, personalnosti: ja-ti ima obeležja lica, on je lišeno tog obeležja. Treće lice ima za karakteristiku i za stalnu funkciju da predstavlja, samim svojim oblikom, bezličan invarijans, i ništa drugo.” (Benvenist:173)

Prevedu li se oba navoda na hrvatski i *lice* zamijeni *osobom*, tekst ništa značenjski ne gubi, naprotiv, postaje razumljiviji hrvatskom govorniku baš zbog toga što jasno upućuje da je glagolska osoba samo gramatikalizirana izvanjezična osoba. Imenujući gramatikaliziranu osobu *licem*, ta se povezanost raskida i time se bezrazložno otežava shvaćanje i učenje gramatike.

5 E. Benvenist, *Problemi opšte lingvistike*, Beograd, 1975.

5. Je li naziv jednorječni ili dvorječni?

Naziv je *osoba* s gledišta jednorječnoga ili dvorječnoga isti kao i naziv *lice* – ako je kontekstualno jasno, može se upotrijebiti *osoballice*, ali se najčešće upotrebljava *osoballice* popraćeno određujućim pridjevom, brojem ili imenicom: *glagolska* ili *gramatička osoballice*, naziv *osoballice*, 1. *osoballice* jednine, 3. *osoballice* množine...

B. Tafra mi zamjera dvočlanost naziva: "... Ham... smatra da bi 'prihvatljiviji' bio naziv 'gramatička osoba'. Iz njezina rada ipak nije jasno zalaže li se ona za jednorječni ili za dvorječni naziv i bi li onda ona druga osoba bila 'prirodna'." (Tafra:96), a sama upotrebljava *lice* uz određujući pridjev, broj ili imenicu, čak i kad je kontekstualno posve jasno o čem je riječ.

Ukratko, ne zalažem se ni za dvočlani ni za jednočlani naziv jer su oba već uobičajena kada je o *licu* riječ, pa ne vidim zašto bi *osoba* bila izuzeta.

A kada je riječ o prirodnoj i gramatičkoj osobi – mislim da sam na to već odgovorila i to ne samo u ovom radu nego i u radu *Osoba, osobno i neosobno* – tamo, naime, upotrebljavam: +živo, +ljudsko, a to svakako nije prirodna osoba nego njezina semantizacija.

6. Izmišlja li se novo nazivlje kada se predlaže *osoba* i budući je *lice* hrvatska riječ treba ju zadržati kao naziv za glagolsku kategoriju, a naziv *osoba* upotrebljavati za semantičku kategoriju osobnosti?

O tome izmišlja li se novo nazivlje opširno sam pisala u *Osoba, osobno, neosobno*, a toga sam se pitanja dotakla i u ovom radu – ne izmišlja se novo nazivlje. Drugo je ako ćemo hrvatsko tradicijsko nazivlje nazivati novim izmišljenim, a mislim da ne bismo trebali. *Lice* je samo dobro udomaćena i prihvaćena tuđica, pa se ne mogu složiti s tvrdnjom B. Tafre da je hrvatska riječ kao i *osoba*.

B. Tafra smatra da treba zadržati *lice* jer postoji semantička kategorija osobe. Međutim, u cijelom svom radu o kategoriji osobnosti, ni jednom nije upotrijebila *osoba* bez oznake *muška*, *ženska*. Dakle semantička je kategorija osobnost, a njezine su oznake *muška* i *ženska* osoba. Nema opasnosti da dođe do priopćajnih nesporazuma jer semantika ima *mušku* i *žensku* osobu, a gramatika glagolsku osobu – *muška osoba* i *ženska osoba* dvočlani su nazivi koji se samo dvočlano i upotrebljavaju: osoba može biti samo glagolska jer je u drukčijem značenju *osoba* uvijek uz *muška* ili *ženska*. Stvarna i konkretna upotreba navedenoga nazivlja ne dovodi do priopćajnih nesporazuma, to pokazuje i mogućnost zamjene *lica osobom* u Tafrinu tekstu: "U hrvatskom postoje dvije kategorije, kategorija osobe koja ima svoje gramatičke (glagolske) oznake: prva, druga i treća osoba, i kategorija osobnosti, koja ima svoje semantičke oznake: *mušku* i *žensku* osobu." I to je tako.

Sažetak

Sanda Ham, Pedagoški fakultet, Osijek
UDK 801.3:001.4:808.62, stručni članak,
primljen 21. 3. 2000., prihvaćen za tisak 27. 3. 2000.

Can *Osoba* Substitute *Lice* as a Grammatical Category?

The author considers whether in grammatical terminology *osoba* can substitute *lice* to denote the grammatical category of person. Her conclusion is that the substitution is advisable for both semantic and traditional reasons.

OSVRTI

RELIGIJSKO U HRVATSKOM
JEZIČNOM SAVJETNIKU

Krajem 1999. u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamene i Školskih novina pojavilo se pozamašno jezikoslovno djelo (na 1660 str.!) – *Hrvatski jezični savjetnik* (dalje: HJS). U njegovoj izradi sudjelovalo je mnogo jezikoslovaca, poznatih i manje poznatih: autori Eugenija Barić, Lana Hudeček, Nebojša Koharović, Mijo Lončarić, Marko Lukenda, Mile Mamić, Milica Mihaljević, Ljiljana Šarić, Vanja Švačko, Luka Vukojević, Vesna Zečević i Mateo Žagar; kao redakcija izvršnog uredništva Lana Hudeček, Milica Mihaljević i Luka Vukojević; kao urednici Miro Kačić, Mijo Lončarić, Ivan Rodić i Ante Selak; napokon kao recenzenti Ivo Pranjković, Josip Silić i Stjepko Težak.

Za djelo tako opsežno i obuhvatno moglo se i očekivati da će biti neizbježno suočiti se s mnogim zamršenim pitanjima o kojima su gledišta često proturječna i koja je trebalo dodatno istražiti, no “u jednome trenutku valjalo je podvući crtu” (Predgovor, str. 7.).

Autori su, kaže se dalje u Predgovoru, “svjesni nekih nedostataka i slabosti ovog savjetnika” (str. 15.) i nadaju se da će ih u drugom izdanju ispraviti. A da bi *Savjetnik* bio dobar, ili još bolji, očekuju pitanja, prijedloge i mišljenja. Upravo je to motiv ovoga osvrtu. Posebnu ću pozornost posvetiti pitanjima religijskog sadržaja, a osvrnut ću se i na drugo što usput uočim.

Ovako opsežan tekst nije bilo moguće cjelovito pročitati i proučiti, a mislim da to ne bi ni imalo svrhe. Pročitao sam cjelovito uvodne rasprave (str. 5. – 341.), u Savjetničkom rječniku čitao sam načelno samo natuknice, a njihov sadržaj uglavnom kada sam očekivao nešto zanimljivo za temu kojoj obraćam posebnu pozornost.

Počet ću s pisanjem imena svetaca. O tome se na str. 70. kaže: “Pridjev *sveti* kao stalan atribut u imenima svetaca dio je njihova osobnog imena, te ga prema tomu treba pisati velikim slovom, po istome načelu po kojemu su i Sveta Braća, Duh Sveti ili Krešimir Četvrti. Potanji argumenti za takvo pisanje javnosti su poznati, pa ih ne ćemo navoditi...” Iznenaduje tvrdnja da su “potanji argumenti za takvo pisanje javnosti poznati”, ali i to što se o